

Učestalost pojava tema odgoja i obrazovanja u programima znanstvene konferencije *Lošinjski dani bioetike* u razdoblju 2002.-2014.

Ana Švogor Šipek*
anasvogi@gmail.com

Tomislav Krznar**
tomislav.krznar@ufzg.hr

UDK: 37:061.3(497.5 Mali Lošinj)
179:61]:061.3(497.5 Mali Lošinj)
Pregledni rad / Review
Primljeno: 23. studenog 2015.
Prihvaćeno: 29. veljače 2016.

Cilj ovoga istraživanja bio je utvrditi koliko se često teme odgoja i obrazovanja pojavljuju na znanstvenoj konferenciji Lošinjski dani bioetike, kada su se počele pojavljivati, u kojem se dijelu znanstvene konferencije nalaze ta izlaganja i koliki je njihov broj. Istraživanje je provedeno kvalitativnom analizom, a uzorci su bile knjige sa sažecima izlaganja na znanstvenoj konferenciji Lošinjski dani bioetike u razdoblju od 2002. do 2014. godine, njih trinaest, i dvije knjige sa sažecima izlaganja na znanstvenoj konferenciji Dani Frane Petriša/Petrića 1998. i 2001. godine, dakle, ukupno petnaest knjižica. Izdvojena su ona izlaganja koja, prema mišljenju autora, imaju veze s temom odgoja i obrazovanja. Podaci su svrstani u tablice, nakon kojih slijedi interpretacija, a u prilogu na kraju rada nalazi se popis izdvojenih izlaganja. Rezultati istraživanja pokazuju da postoje izlaganja o temama odgoja i obrazovanja na Lošinjskim danima bioetike, iako u manjem broju, dok u ostalim izlaganjima većinom dominiraju teme o problemima koji su vezani uz medicinu.

Ključne riječi: odgoj, obrazovanje, bioetika, Lošinjski dani bioetike, istraživanje.

* Ana Švogor Šipek, magistra ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja, Dječji vrtić »Različak«, Petrinjska 31/2, HR-10000 Zagreb.

** Doc. dr. sc. Tomislav Krznar, Katedra za filozofiju i sociologiju Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Savska cesta 77, HR-10000 Zagreb.

Uvod

Ovim se radom¹ nastoji približiti dva područja znanja: ono bioetike i ono odgojno-obrazovnih znanosti. Bioetika je mlado propulzivno područje znanja koje odlikuje interdisciplinarnost, multidimenzionalnost i, kada je riječ o integrativnoj bioetici, pluriperspektivnost. S druge strane, fenomen odgoja i obrazovanja temeljni je gradivni element svakog društva. Nadalje, bioetika je nastala kao odgovor na izazovna pitanja u životu suvremenog čovjeka, pitanja kojima je opisan sam rub postojanja bića kakvo poznajemo, kada govorimo o čovjeku. Slično vrijedi i za problematiku odgoja i obrazovanja u čijim se nastojanjima grade ne samo prihvatljive društvene strukture nego i budućnost čovjeka kao slobodnog bića.

O bioetici je već napisano mnogo knjiga, znanstvenih radova i drugih članaka, te je svima zajedničko mišljenje da je bioetika mlado znanstveno područje koje je proizašlo iz medicinske etike i koje polako širi tematiku proučavanja ili područja kojima se bavi. U Hrvatskoj se, zahvaljujući Ivanu Šegoti, Anti Čoviću, Ivanu Cifriću i mnogim drugim znanstvenicima i stručnjacima, o bioetičkim problemima sve više raspravlja i piše. Različite tribine, predavanja i znanstvene konferencije na koje dolaze brojni stručnjaci iz različitih zemalja dokaz su da je Hrvatska u bioetici najvažniji punkt u ovome dijelu Europe.

Teme odgoja i obrazovanja svima su bliske i svatko ima svoje mišljenje o njima. Naravno da postoje različite definicije, ali nama je najprihvatljivija usporedba odgojitelja s kiparom i vrtlarom autora Herberta Gudjonsa.² Priklanjamo se razumijevanju »vrtlara«, odnosno odgojitelja koji će poticati djecu na razvoj u svim aspektima (socio-emocionalno, tjelesno, spoznajno i kreativno područje razvoja) i koji će biti spreman pomoći kada to treba, tješiti, ali naravno i usmjeriti na pravi put (kroz igru, smijeh, ples, razgovor, pjesmu i slično). Uvijek treba imati na umu da bi svaka odgojna situacija, osobito u ranijim fazama, trebala sličiti onoj kod kuće, a atmosfera bi trebala biti ugodna i vesela. Svrha je odgoja pomoći djeci i usmjeriti ih da razviju svoju samostalnost, svoje *ja*.

Ovim se radom nastoji ukazati na tijesnu, upravo nužnu, vezu između problema bioetike i problema odgoja i obrazovanja. Radi toga je poduzeto istraživanje o pojavnosti tema odgoja i obrazovanja u programima znanstvene konferencije *Lošinjski dani bioetike*. Nema dvojbe da su *Lošinjski dani bioetike* središnji i najvažniji bioetički skup u regiji, a zadaća je ovoga rada bila istražiti koliko je u tom okviru, u razdoblju od 2002. do 2014. godine, bioetika došla u blizinu problematike odgoja i obrazovanja. Ovim se radom pridonosi većem

¹ Rad je nastao na temelju istraživanja koje je dijelom prezentirano u diplomskom radu »Pojavnost tema odgoja i obrazovanja u programima znanstvene konferencije *Lošinjski dani bioetike* u razdoblju 2002.-2014.« koji je pripremljen pod mentorstvom doc. dr. sc. Tomislava Krznara i obranjen 10. studenog 2015. u okviru diplomskoga sveučilišnog studija *Rani i predškolski odgoj i obrazovanje* na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

² Usp. Herbert GUDJONS, *Pedagogija. Temeljna znanja*, Zagreb, Educa, 1994, 150.

integriranju tema odgoja i obrazovanja u bioetiku, odnosno u *Lošinjske dane bioetike*, a rad možda potakne druge stručnjake, znanstvenike i studente na daljnja istraživanja teme. Oba područja imaju zajednički nazivnik u kategoriji budućnosti, tako da su njihove interakcije zasigurno plodonosne.

1. Razlozi nastanka bioetike i obilježja razvoja – funkcionalna skica

Bioetika je znanstveno područje koje proučava ljudsko djelovanje u odnosu na sav život, te interdisciplinarno i pluriperspektivno razmišlja o ljudskom zdravlju, životu, smrti, okolišu, odnosu prema životinjama i slično. Bioetika reflektira o različitim znanostima i prati njihov razvoj, kao i njihov utjecaj na čovjeka i društvo. Ona je proizašla iz medicinske etike, ali je mnogo šira od nje jer se odnosi i na odgovornost čovjeka prema ne-ljudskim oblicima života.³

U povijesti bioetike imamo dvije isprepletene »priče«. »Bioetika je nastala prije nego što je dobila ime«,⁴ a termin *bioetika* (engl. *bioethics*, njem. *Bioethik*) dolazi od grčke riječi *bios* (život) i *ethos* (običaj, karakter, ponašanje). Prvi ga je, kako kazuje jedan smjer »bioetičke naracije«, 15. prosinca 1926. godine upotrijebio njemački teolog, učitelj i pastor Fritz Jahr (1895.-1953.) u svom članku »Znanost o životu i nauka o moralu«. ⁵ U članku Jahr piše

»o tome kako je psihologijsko istraživanje prihvatilo ravnopravnost životinja i ljudi, pa bi, stoga, i (humana) etika trebala slijediti taj primjer«. ⁶

Dakle, Jahr smatra da bi ljudi trebali prihvatiti svoje moralne dužnosti i prema životinjama i prema biljkama. U članku »Bio-etika: osvrt na etički odnos čovjeka prema životinjama i biljkama«⁷ osmislio je bioetiku i svoj »bioetički imperativ« koji se temelji na suosjećanju i glasi:

»Poštuj svako živo biće u načelu kao svrhu u sebi i po mogućnosti postupaj s njim kao takvim!«⁸

³ Neke od bioetičkih tema su sljedeće: nastanak i rađanje čovjeka (umjetna oplodnja, kontracepcija, sterilizacija), genetika (genom, kloniranje, matične stanice), starost (eutanazija, palijativna medicina, bol), smrt (samoubojstvo, smrtna kazna), odnos prema okolišu, odnos prema djetetu, prava životinja, briga o bolesnicima.

⁴ Ante ČOVIĆ, Pojmovna razgraničenja: moral, etika, medicinska etika, bioetika, integrativna bioetika, u: Ante ČOVIĆ, Marija RADONIĆ (ur.), *Bioetika i dijete. Moralne dileme u pedijatriji*, Zagreb, Pergamena, 2011, 11-24, 18.

⁵ Usp. Fritz JAHR, Wissenschaft vom Leben und Sittenlehre, *Mittelschule*, 40 (1926) 45, 604-605.

⁶ Iva RINČIĆ, Amir MUZUR, *Fritz Jahr i rađanje europske bioetike*, Zagreb, Pergamena, 2012, 45-46.

⁷ Fritz JAHR, Bio-Ethik: eine Umschau über die ethischen Beziehungen des Menschen zu Tier und Pflanze, *Kosmos – Handweiser für Naturfreunde*, 24 (1927) 1, 2-4.

⁸ »Achte jedes Lebewesen grundsätzlich als einen Selbstzweck, und behandle es nach Möglichkeit als solchen!«, *isto*, 4.

Druga »bioetička naracija« kazuje da je američki biokemičar i onkolog Van Rensselaer Potter prema jednima »otac bioetike«, a prema drugima »drugi izumitelj« bioetike.⁹ Neki smatraju da je on 1970. godine samo proširio upotrebu riječi *bioetika*, da je nije prvi općenito upotrijebio (iako među Amerikancima i na engleskome jeziku jest) te da nije osmislio disciplinu. Drugi smatraju da je on u svojoj knjizi *Bioetika: most prema budućnosti* »skovao termin 'bioetika', te izložio vlastitu koncepciju bioetike«.¹⁰ Za hrvatsku bioetiku i njezine stručnjake i znanstvenike Potter je vrlo važna osoba jer je on bio poticaj Ivanu Šegoti za uvođenje bioetike na Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, odakle se ona širila i na druge visokoškolske ustanove, a za razvoj bioetike osobito su značajni bili bioetički skupovi i publikacije.

Napredak u području medicine potaknuo je razvoj bioetike šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, pri čemu se kao važan događaj uzima osnivanje prvog etičkog komiteta 1962. godine u Seattleu (SAD) kada je u funkciju stavljen aparat za dijalizu. Budući da je bilo puno pacijenata kojima je bila potrebna dijaliza, trebala se donijeti odluka kojim pacijentima će ona biti omogućena. Tu etičku dilemu o odlučivanju kome će se omogućiti da živi preuzeo je etički komitet (u medijima nazvan »Božjim komitetom«) koji je u svom sastavu imao devet članova, od čega samo dva liječnika,¹¹ tj.

»nije bio sastavljen na stručnom nego na laičkom principu, što je nosilo poruku da orijentaciju u moralnim dilemama koje donosi znanstveno-tehnički napredak treba tražiti izvan znanosti same, u interakciji znanstvenih disciplina i izvanznanstvenih, etičkih i kulturnih perspektiva«.¹²

Takva povjerenstva, osim donošenja veoma teških etičkih odluka, imaju i funkciju edukacije, preporuka i ocjenjivanja svih onih slučajeva kojima se bave.

Područja kojima se bioetika bavi postupno se šire, te postoje tri razvojne faze bioetike.¹³

Tablica 1. Razvojne faze bioetike.¹⁴

Razvojna faza	Sadržaj	Metode
prva: »nova medicinska etika«	zdravstvena skrb i biomedicinska istraživanja	principalizam
druga: »globalna bioetika«	ne-ljudska živa bića, život uopće, ekologija	etički pluralizam i znanstvena interdisciplinarnost
treća (aktualna): »integrativna bioetika«	filozofske i povijesne dimenzije problema uloge i razvoja znanosti, čovjeka i dr.	pluriperspektivizam

⁹ Usp. Rinčić, Muzur, *nav. dj.*, 79.

¹⁰ Ivana ZAGORAC, Hrvoje JURIĆ, Bioetika u Hrvatskoj, *Filozofska istraživanja*, 28 (2008) 3, 601-611, 602.

¹¹ Usp. *isto*.

¹² Čović, *Pojmovna razgraničenja...*, 18.

¹³ Usp. Ante Čović, *Medicina – etika – bioetika*, *Mef.hr*, 29 (2010) 2, 42-44, 43.

¹⁴ Usp. Rinčić, Muzur, *nav. dj.*, 163.

Važno je napomenuti da su se prve dvije faze, navedene u tablici 1, većinom formirale i razvijale u SAD-u, dok se treća faza premjestila u područje jugoistočne Europe koja je tako postala i središte bioetičkih rasprava koje se u prvom redu odvijaju na znanstvenim skupovima. Može se još dodati i to da se bioetika Fritza Jahra smatra pretečom koncepta integrativne bioetike koja obuhvaća široko područje (od moralnih dilema u medicini, preko ekologije te znanosti i tehnike, sve do teorijskoga zasnivanja nove epohe), a karakterizira je interdisciplinarnost, odnosno pluriperspektivnost, jer u svojim raspravama uključuje i uvažava poglede i razmišljanja raznih znanstvenih disciplina, ali i kulturnih perspektiva.¹⁵

Povijesti bioetike moramo dodati i važnu komponentu edukacije. Naime, osamdesetih godina 20. stoljeća bioetika se kao nastavni predmet počela predavati prvo na medicinskim, a zatim i na drugim društvenim i humanističkim fakultetima, radi toga da studente, ali i druge stručnjake (liječnike, medicinske sestre, biologe, sociologe i dr.), osposobi za samostalno i odgovorno donošenje etičke odluke, ali i za rješavanje složenih moralnih problema. Modeli bioetičke edukacije nastali su zbog etičkih problema u medicini uzrokovanih razvojem suvremene tehnike i tehnologije, a pripadaju izvanmedicinskim disciplinama pa liječnici nisu mogli sami pronaći rješenja za njih. Postoje tri modela bioetičke edukacije: »za kliničare, članove etičkih komiteta te za političare i javne djelatnike«.¹⁶

2. Lošinjski dani bioetike – povijest jedne ideje

Početak *Lošinjskih dana bioetike* povezan je s *Danima Frane Petriša* (kasnije: *Dani Frane Petrića*) koje Hrvatsko filozofsko društvo organizira u Cresu od 1992. godine. 1998. godine je u okviru *Dana Frane Petriša* održan međunarodni simpozij »Izazovi bioetike«. Odabrani radovi s toga skupa objavljeni su prvo u časopisu Hrvatskoga filozofskog društva *Filozofska istraživanja*,¹⁷ a nakon toga i u zborniku *Izazovi bioetike*.¹⁸ Nadalje, u okviru *10. dana Frane Petrića*, u Malom Lošinjju je od 24. do 26. rujna 2001. održan međunarodni simpozij o temi »Bioetika i znanost u novoj epohi« te je skup po broju i sastavu sudionika, rasponu tema i razini stručne rasprave bio do tada najveći i najuspješniji bioetički skup održan u Hrvatskoj. Izbor radova s tog skupa objavljen je također u časopisu *Filozofska istraživanja*.¹⁹ Da bi se takav skup nastavio

¹⁵ Usp. Čović, *Pojmovna razgraničenja...*, 23.

¹⁶ Nada GOSIĆ, *Bioetička edukacija*, Zagreb, Pergamena, 2005, 12.

¹⁷ *Filozofska istraživanja*, 18 (1998) 4, temat »Izazovi bioetike«.

¹⁸ Ante ČOVIĆ (ur.), *Izazovi bioetike. Zbornik radova*, Zagreb, Pergamena – Hrvatsko filozofsko društvo, 2000.

¹⁹ *Filozofska istraživanja*, 21 (2001) 4, temat »Bioetika i znanost u novoj epohi (I)«, *Filozofska istraživanja*, 22 (2002) 1, temat »Bioetika i znanost u novoj epohi (II)« i *Filozofska istraživanja*,

Hrvatsko filozofsko društvo, Hrvatsko bioetičko društvo i Grad Mali Lošinj odlučili su »utemeljiti stalnu znanstveno-kulturnu manifestaciju pod nazivom *Lošinjski dani bioetike*«. ²⁰ Stoga su prvi *Lošinjski dani bioetike* (LDB) održani od 17. do 19. lipnja 2002. godine u Malom Lošinjju, a »znanstveno-kulturna manifestacija *Lošinjski dani bioetike* prerasla je u temeljnu instituciju bioetičkoga života i bioetičke rasprave u ovom dijelu Europe«. ²¹ Integrativna bioetika, na kojoj se temelji znanstveni dio manifestacije, na metodološkom planu povezuje različite perspektive u jedinstven pluriperspektivni obrazac, a na predmetnom je planu usmjerena na brojne probleme u rasponu od tema povezanih s medicinom i biomedicinskim istraživanjima, preko problematike ekologije, sve do sudbinskih pitanja suvremene civilizacije; upravo takav koncept omogućuje raspravu o konkretnim bioetičkim problemima. ²² Na *Lošinjskim danima bioetike* zastupljene su, dakle, teme s područja medicine, ekologije, ekonomije, prava, filozofije, sociologije, teologije, prirodnih znanosti, umjetnosti itd.

Koliko su važni hrvatski bioetički skupovi pokazuje i to da je Van Rensselaer Potter u audio-vizualnom obliku poslao pozdravnu poruku koja je emitirana na otvorenju simpozija »Bioetika i znanost u novoj epohi« 24. rujna 2001. u Malom Lošinjju, što je jedno od njegovih posljednjih obraćanja javnosti. Cijeli sadržaj te poruke, na hrvatskom i engleskom jeziku, nalazi se u knjizi *10. dana Frane Petrića*. Pottera se s pravom smatra utemeljiteljem bioetike, a upravo je on prepoznao napor i trud hrvatskih bioetičara za proširivanjem koncepta bioetike. U svojoj pozdravnoj poruci rekao je: »Upornost profesora Šegote u istraživanju riječi *bioetika* dovela ga je do mene i moje uloge u stvaranju te riječi, te do mojih publikacija iz 1970. i 1971. godine.« ²³ Ponadao se »da će ovaj simpozij dati nov poticaj bioetici u Hrvatskoj kao i u susjednim zemljama«. ²⁴ I doista je tako bilo.

Pri utemeljenju *Lošinjskih dana bioetike* odlučeno je da će imati tri osnovne organizacijske sastavnice:

1. središnje događanje, međunarodni simpozij o stalnoj temi »Bioetika i nova epoha«, koji od 2007. godine nosi naslov »Integrativna bioetika i nova epoha«;
2. okrugli stol o aktualnom bioetičkom problemu, što se kasnije, od 2005. godine, proširilo organiziranjem posebne studentske bioetičke radionice;
3. kulturno-umjetnički program s različitim sadržajima kao što su predstavljanje recentnih bioetičkih publikacija, tzv. *Bioetički café*, kazališne predstave, koncerti, izložbe itd.

²² (2002) 2-3, temat »Bioetika i znanost u novoj epohi (III)«.

²⁰ *Lošinjski dani bioetike 2002.*, Zagreb, Hrvatsko filozofsko društvo, 2002, 7.

²¹ *8. lošinjski dani bioetike*, Zagreb, Hrvatsko filozofsko društvo, 2009, 13.

²² Usp. isto, 14.

²³ Van Rensselaer POTTER, Pozdravna riječ simpoziju »Bioetika i znanost u novoj epohi«, u: *Dani Frane Petrića 2001.*, Zagreb, Hrvatsko filozofsko društvo, 2001, 30.

²⁴ Isto.

Glavna ideja središnjega simpozija je uspostavljanje interdisciplinarnog i pluriperspektivnog dijaloga o važnim problemima suvremenog svijeta.²⁵

Tablica 2. Teme okruglih stolova na LDB (2002.-2014.).

Znanstvena konferencija	Tema okruglog stola
LDB 2002.	Mjesto i uloga etičkih komiteta u bioetičkoj teoriji i praksi
2. LDB	Bioetika i novinarstvo
3. LDB	GMO i biološki suverenitet
4. LDB	Bioetički aspekti medicinski potpomognute oplodnje
5. LDB	Ideja i praksa hospicija i palijativne skrbi
6. LDB	Voda kao bioetički problem
7. LDB	Plodovi zemlje: hrana za živa bića ili hrana za strojeve?
8. LDB	Hrvatska i GMO – deset godina poslije
9. LDB	Lijekovi između profita i zdravlja
10. LDB	Od liječenja do prepravljanja čovjeka – gdje je granica medicinsko-tehničkog zahvata?
11. LDB	Bioetika i kemija
12. LDB	Bioetika i teorije zavjere
13. LDB	Siromaštvo – novi pristupi

Aktualne teme okruglog stola kreću se od područja medicine, preko ekologije, do novinarstva i raznih problema koji su aktualni posljednjih godina.

Tablica 3. Teme studentskih bioetičkih radionica na LDB (2007.-2014.).

Znanstvena konferencija	Tema studentske bioetičke radionice
6. LDB	Tjelesne modifikacije
7. LDB	Zdravlje: pluriperspektivni bioetički pristup
8. LDB	Bioetika i feminizam
9. LDB	Bioetika i umjetnost
10. LDB	Ksenobioetika: izvanzemaljski oblici života u bioetičkoj perspektivi
11. LDB	Bioetika i psiha
12. LDB	Bioetika, ekonomija, politika
13. LDB	Bioetika i seksualnost

Teme studentskih bioetičkih radionica iščitane su iz knjiga sažetaka s LDB-a, gdje se pojavljuju od 6. LDB (tj. od 2007. godine).²⁶

²⁵ Usp. Zagorac, Jurić, *nav. dj.*, 606.

²⁶ Na stranici *Udruženja studenata filozofije (USF)* spominje se da je studentska bioetička radionica održana na 4. LDB (2005.) s temom »Je li moguća dosljedna etika života? Pobačaj, eutanazija, rat« te na 5. LDB (2006.) s temom »Ekologija i etika«. Navodi se da su objavljeni zbornici radova sa studentskih bioetičkih radionica održanih na 8., 9. i 11. LDB, a da je zbornik s 12. LDB u pripremi. Studenti koji izlažu (u trajanju od 15 minuta) trebaju aktivno sudjelovati i u diskusiji, kao i na ostalim događanjima na konferenciji, a moguće je da se prijave i studenti bez

Važnost LDB-a razvidna je i iz redovitosti održavanja te iz sve većeg broja sudionika iz različitih zemalja Europe (Albanija, Austrija, Bosna i Hercegovina, Francuska, Hrvatska, Italija, Mađarska, Makedonija, Njemačka, Slovenija, Srbija, itd.), Sjeverne Amerike i Azije, što pokazuje utjecaj konferencije na širu znanstvenu zajednicu i javnost. Sudionici su različitih stručnih profila (medicina, biologija, filozofija, sociologija, teologija, ekonomija, pravo, politologija i drugo). Zbog velikog zanimanja sudionika iz različitih zemalja međunarodni se simpozij, osim na hrvatskom jeziku, odvija i na engleskom i njemačkom jeziku. Spočetka je bilo odlučeno da će se znanstvena konferencija održavati u lipnju, ali se od 8. LDB, dakle od 2009. godine, održava u svibnju.

Tablica 4. Datumi održavanja LDB-a.

Znanstvena konferencija	Datum održavanja
LDB 2002.	17.-19. lipnja 2002.
2. LDB	16.-18. lipnja 2003.
3. LDB	14.-16. lipnja 2004.
4. LDB	13.-15. lipnja 2005.
5. LDB	12.-14. lipnja 2006.
6. LDB	10.-13. lipnja 2007.
7. LDB	8.-11. lipnja 2008.
8. LDB	17.-20. svibnja 2009.
9. LDB	16.-19. svibnja 2010.
10. LDB	15.-18. svibnja 2011.
11. LDB	13.-16. svibnja 2012.
12. LDB	19.-22. svibnja 2013.
13. LDB	18.-21. svibnja 2014.

Koliko *Lošinjski dani bioetike* imaju utjecaja na zajednicu pokazuje činjenica da je poslije *Dana Frana Petriša* 1998. godine, na poticaj sudionika skupa, osnovano *Bioetičko povjerenstvo radi praćenja problematike plasmana na tržište proizvoda koji sadrže ili se sastoje od genetski modificiranih organizama*, a »Lošinjska deklaracija o biotičkom suverenitetu« donesena je 2004. godine, na završetku 3. LDB, te »predstavlja reakciju na nezadovoljavajuću situaciju u pravnoj regulaciji određenih bioetičkih pitanja u Hrvatskoj«,²⁷ a podržala ju je i *Zelena akcija*.

izlaganja, ali bi trebali biti na svim izlaganjima tijekom radionice i aktivno sudjelovati u diskusijama i ostalim programima (usp. Rahela JUG, *Lošinjski dani bioetike – studentska bioetička radionica*, (13.10.2013), www.ffzg.unizg.hr/usf/losinjski-dani-bioetike-studentska-bioeticka-radionica (15.10.2015).

²⁷ Zagorac, Jurić, *nav. dj.*, 607.

3. Odgoj i obrazovanje – funkcionalna skica

Odgojem se smatra složeni međuljudski odnos pun interakcije između odgojitelja i djeteta, gdje je važno odgojiti dijete, odnosno osposobiti i naučiti dijete za samostalan i aktivan život u društvu. Načini na koje to odgojitelj čini raznoliki su (kroz igru, pjesmu, suradnju, poticanje samostalnosti i kreativnosti te samopouzdanja, tj. kroz razne sadržaje i teme), no svim tim aktivnostima zajedničko je da to odgojitelj čini s puno ljubavi i da se odgojem potiču sva područja djetetova razvoja (socio-emocionalno, spoznajno, tjelesno i kreativno područje).

Odgoj djeteta je proces koji se prvo događa u obitelji, koja se smatra užim kontekstom, a zatim i u širem socijalnom kontekstu (u vrtiću, školi, društvu i slično), te je pod utjecajem različitih čimbenika kao što su: psiho-fizičke osobine djeteta, roditelji, ostali odgajatelji, kulturne i civilizacijske norme, vrijednosti društvene zajednice.²⁸

Odgojitelji mogu biti biološki roditelji, posvojitelji, odgojitelji u vrtiću, učitelji, profesori, rodbina i drugi članovi društva koji aktivno sudjeluju u djetetovu odgoju. Može se reći da dijete, kad odraste i dostigne zrelost, nije više potrebno odgajati, ali čovjek uči i razvija se cijeli svoj život, tako da odgoj nikada ne prestaje. Zrelost se pak u nekim zemljama poistovjećuje s pojmom punoljetnosti (u Hrvatskoj je to s navršenih 18, a u SAD-u s navršenom 21 godinom). Postoje različite definicije i shvaćanja odgoja. Tako Brezinka kaže:

»Odgoj je pokušaj odraslih, nadležnih za određene malodobnike, da se umiješaju u njihov život podupirući i promičući željene načine ponašanja«,²⁹

dok je za Nadu Gosić odgoj:

»Organizirano plansko učenje s ciljem da se utječe na takvo ponašanje osobe koje odgovara karakternim svojstvima o kojima se uči.«³⁰

Kada je u pitanju bioetički okvir rasprave o odgoju i obrazovanju, vrijedi spomenuti da Hans Jonas navodi tri tipa roditeljske odgovornosti prema djetetu, no to se može odnositi i na odgojitelje i učitelje. Prvo, *totalnost* – odgovornost se odnosi na »dijete kao cjelinu i u svim njegovim mogućnostima, ne samo u onim neposrednim potrebama«³¹ (roditelji, kao i institucije poput vrtića, škole, bolnice, trebaju brinuti o djetetovu fizičkom, psihičkom, mentalnom i emocionalnom razvoju). Zatim slijedi *kontinuitet* – roditeljska briga i odgovornost ne mogu se nikada prekinuti (tako ni odgojitelj, učitelj ili medicinska sestra ne mogu preki-

²⁸ Usp. Maja LJUBETIĆ, *Biti kompetentan roditelj*, Zagreb, Mali profesor, 2007, 27.

²⁹ Hermann GIESECKE, *Uvod u pedagogiju*, Zagreb, Educa, 1993, 65.

³⁰ Gosić, *nav. dj.*, 11.

³¹ Hrvoje JURIĆ, *Odgovornost za dijete kao paradigma bioetičke odgovornosti*, u: Ante ČOVIĆ, Marija RADONIĆ (ur.), *Bioetika i dijete. Moralne dileme u pedijatriji*, Zagreb, Pergamena, 2011, 49-62, 59.

nuti svoju brigu o djetetu dok je s njima, odnosno »dok im je ono povjereno«³²). I na kraju, *usmjerenost na budućnost* – iako se budućnost ne može predvidjeti – u brigu oko onoga što je danas uvijek je uključeno i ono što dolazi sutra.³³

S druge strane, riječ *obrazovanje* pojavljuje se sredinom 18. stoljeća u Njemačkoj te se najvjerojatnije radilo o nekoj vrsti duhovnog obrazovanja. Prema nekim autorima, obrazovanje bi bila ustanova ili pak proces ili određeni sadržaj koji može biti točno organiziran ili slučajan, a radi učenja djeteta/učenika različitim sposobnostima, znanjima i vještinama (primjerice, čitanje, pisanje i sl.). Obrazovanje isto tako može značiti »produktivno sudjelovanje u kulturi, postizanje individualnosti i društvenosti ili općevažeće, tj. za sve ljude jednako važeće obrazovanje«.³⁴

Problem razrješenja odnosa odgoja i obrazovanja jedan je do najsloženijih problema u pedagogiji, a u ovom poglavlju se samo ocrtava jedno od razumijevanja tog problema kojim se vodilo ovo istraživanje.³⁵

4. Istraživanje zastupljenosti tema odgoja i obrazovanja u programima znanstvene konferencije Lošinjski dani bioetike

Znanstvena konferencija LDB jedna je od najuspješnijih takvih konferencija u Hrvatskoj, ali i u ovome dijelu Europe. Samim time je zanimljiva za istraživanje o zastupljenosti tema odgoja i obrazovanja, što, čini se, još nitko nije učinio, a rezultati bi mogli biti zanimljivi mnogima.

4.1. Cilj, zadaci istraživanja i problemska pitanja

Cilj istraživanja bio je istražiti pojavljuju li se u programu znanstvene konferencije *Lošinjski dani bioetike*, u razdoblju od 2002. do 2014. godine, teme odgoja i obrazovanja, odnosno bavi li se bioetika temama odgoja i obrazovanja. Iz toga proizlaze sljedeće zadaće:

1. utvrditi pojavljuju li se u programu znanstvene konferencije *Lošinjski dani bioetike* teme odgoja i obrazovanja i koliko često;
2. kada su se teme odgoja i obrazovanja počele pojavljivati na konferenciji;
3. u kojem su dijelu znanstvene konferencije zastupljena ta izlaganja (u plenarynom ili sekcijском dijelu simpozija, na okruglom stolu ili u radionici);

³² Isto.

³³ Usp. isto, 59-60.

³⁴ Gudjons, *nav. dj.*, 162.

³⁵ O ovim problemima moguće je konsultirati najnoviju publikaciju o tim temama, usp. Siniša OPIĆ, Vesna BILIĆ, Marko JURČIĆ (ur.), *Odgoj u školi*, Zagreb, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.

4. kada je bilo najmanje, a kada najviše izlaganja o temama odgoja i obrazovanja.

S obzirom na cilj i zadaće istraživanja iz toga proizlaze i sljedeći zahtjevi ovog istraživanja. Postavljeno je šest problemskih pitanja:

1. Teme odgoja i obrazovanja su prisutne na znanstvenoj konferenciji LDB.
2. Teme odgoja i obrazovanja nisu prisutne na znanstvenoj konferenciji LDB.
3. Ako su teme odgoja i obrazovanja prisutne na znanstvenoj konferenciji LDB, počele su se pojavljivati od osnivanja konferencije.
4. Ako su teme odgoja i obrazovanja prisutne na znanstvenoj konferenciji LDB, pojavljuju se u svim organizacijskim sastavnicama konferencije (međunarodni simpozij, okrugli stol, studentska bioetička radionica).
5. Ako su teme odgoja i obrazovanja prisutne na znanstvenoj konferenciji LDB, njihov je udio u odnosu na ostale teme veći.
6. Ako su teme odgoja i obrazovanja prisutne na znanstvenoj konferenciji LDB, njihov je udio u odnosu na ostale teme manji.

4.2. Postupak istraživanja

Uzorci u istraživanju bili su sažeci izlaganja koji su objavljeni u knjižicama sažetaka svake znanstvene konferencije LDB (2002.-2014.). Primijenjena je metoda analize sadržaja čitanjem i bilježenjem podataka. Izvor analize bili su sažeci izlaganja, dok je jedinica analize sadržaja bio svaki sažetak izlaganja o temi odgoja ili obrazovanja.

Važno je napomenuti da su izdvojeni oni sažeci izlaganja koji su, prema već opisanom razumijevanju odgoja i obrazovanja, imali veze s navedenom tematikom. Izlaganja koja su povezana s temom odgoja i obrazovanja izdvojena su i podaci o njima uvršteni su u tablicu. U mnogim se sažecima spominju i riječi koje se mogu povezati s odgojem i obrazovanjem, ali ako izlaganje nije povezano s odgojem i obrazovanjem takva izlaganja nisu uvrštena u tablicu ili u prilog. Odveć bi prostora zahtijevalo navođenje svih riječi koje su se spominjale u sažecima, ali neka budu spomenute one koje su se češće ponavljale u različitim izlaganjima (uključujući i njihove izvedenice): odgoj, odgajateljica, novorođenče, dijete, djeca, roditelji, majka, majčinstvo, otac, obitelj, porodica, dom za djecu i mladež, obrazovanje, edukacija, izobrazba, učenje, škola, učitelj, nastavnici, srednja škola, školovanje, fakultet, sveučilište, univerzitet, profesor, studenti, obrazovne institucije, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, studiji itd.

U istraživanju je analizirano petnaest knjiga, od čega trinaest s *Lošinjskih dana bioetike*, a dvije s *Dana Frane Petriša/Petrića* (1998. i 2001.) koji su prethodili *Lošinjskim danima bioetike* pa se čine važnima za ovu analizu.

4.3. Rezultati istraživanja

Dobiveni rezultati istraživanja, odnosno tablice i grafikoni poslije analize, odvojeno su prikazani za *Dane Frane Petriša/Petrića* i *Lošinjske dane bioetike*.

4.3.1. Znanstvena konferencija Dani Frane Petriša/Petrića³⁶

Dani Frane Petriša, održani od 30. kolovoza do 4. rujna 1998. godine, kao sedmi po redu međunarodni filozofski simpozij koji se svake godine održava u Cresu u organizaciji Hrvatskoga filozofskog društva, uključivali su simpozij o stalnoj temi *Platon – platonizam – Petriš*, dok je središnja tema bila *Izazovi bioetike*. *Dani Frane Petrića* su 2001. godine održani na dva mjesta: u Malom Lošinjju je od 24. do 26. rujna bila glavna tema *Bioetika i znanost u novoj epohi*,³⁷ dok je u Cresu od 27. do 29. rujna bila stalna tema *Petrić – platonizam – aristotelizam*. Skup održan 1998. važan je zato što je to bio prvi put da je glavna tema *Dana* bila bioetika, pa je zato i taj simpozij uzet u analizu da bi se utvrdilo jesu li se teme odgoja i obrazovanja u bioetici na ovoj konferenciji počele već tada spominjati ili nisu. Isto vrijedi i za bioetički skup iz 2001. godine. Već tada je odlučeno da treba nastaviti tematske bioetičke rasprave i tako su utemeljeni *Lošinjski dani bioetike*.

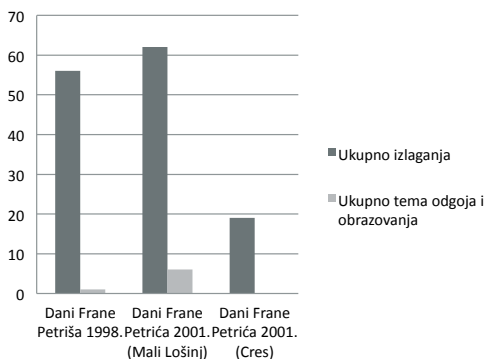
Tablica 5. Pojavnost tema iz odgoja i obrazovanja u programima znanstvene konferencije *Dani Frane Petriša* 1998. i *Dani Frane Petrića* 2001.

Znanstvena konferencija	Ukupno izlaganja	Ukupno tema odgoja i obrazovanja	Broj tema odgoja	Broj tema obrazovanja	Ostala izlaganja
Dani Frane Petriša 1998.	56	1	0	1	55
Dani Frane Petrića 2001. (Mali Lošinj)	62	6	2	4	56
Dani Frane Petrića 2001. (Cres)	19	0	0	0	19
Ukupno	137	7	2	5	130
U postotku	100,00 %	5,11 %	1,46 %	3,65 %	94,89 %

³⁶ Tijekom analiziranog razdoblja, sukladno odlukama programskih tijela, došlo je do promjene naziva skupa.

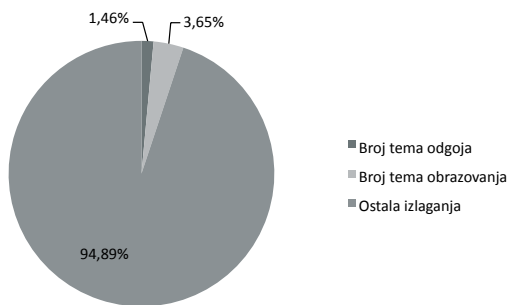
³⁷ Na temelju izlaganja tog skupa objavljen je i zbornik *Izazovi bioetike*, (ur. Ante Čović) što je zasigurno jedan od najznačajnijih priloga razvoju bioetičke misli u nas s kraja devedesetih godina 20. stoljeća.

Kao što je vidljivo u tablici 5, od ukupno 137 sažetaka izlaganja iz 1998. i 2001. godine, samo njih sedam govori o temi odgoja i obrazovanja, što iznosi 5,11 %. Na simpoziju iz 1998. (*Izazovi bioetike*), kada je prvi put tema simpozija u okviru *Dana Frane Petriša/Petrića* bila vezana uz bioetiku, pojavljuje se samo jedno izlaganje povezano s temom obrazovanja. Najviše ih ima 2001. godine, čak šest, od čega su dva tematikom povezana s odgojem, a ostala četiri s obrazovanjem.

Grafikon 1. Odnos ukupnog broja izlaganja i ukupnog broja izlaganja o temama odgoja i obrazovanja.

U grafikonu 1 vidi se povećanje ukupnog broja sažetaka izlaganja o temi odgoja i obrazovanja 2001. godine u odnosu na 1998. godinu. Zanimljivo je da su sva odabrana izlaganja bila održana tijekom simpozija o glavnoj temi (bioetici), dok na simpoziju o stalnoj temi (Petrić) nema niti jednog izlaganja o odgoju i obrazovanju.

Grafikon 2. Udio tema odgoja i tema obrazovanja.

Sveukupno su teme odgoja manje zastupljene (1,46 %) nego teme obrazovanja (3,65 %) u odnosu na ukupna izlaganja. Razlog je možda u tome što je većina izlagača ili iz struke koja je povezana s obrazovanjem, dakle profesori, suradnici na fakultetima, asistenti i slično, ili u tome što odgojitelji možda nisu zainteresirani za odnos bioetike i odgoja.

4.3.2. Znanstvena konferencija Lošinjski dani bioetike

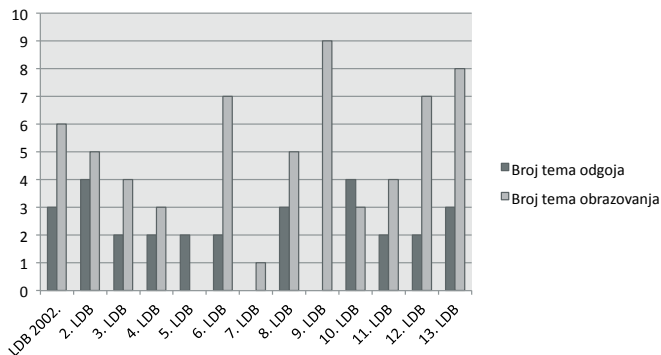
Za svaku godinu održavanja LDB prikazana su sva izlaganja (plenarna i sekcijiska izlaganja, okrugli stolovi, studentske bioetičke radionice), a označena su ona izlaganja za koja se smatra da su povezana s temom odgoja ili obrazovanja. U tablici 6 doneseni su rezultati istraživanja, odnosno numerički prikaz pojavnosti teme odgoja i obrazovanja na LDB-u.

Tablica 6. Pojavnost tema odgoja i obrazovanja u programima znanstvene konferencije LDB (2002.-2014.).

Znanstvena konferencija	Ukupno izlaganja	Ukupno tema odgoja i obrazovanja	Broj tema odgoja	Broj tema obrazovanja	Udio tema odgoja i obrazovanja u ukupnim izlaganjima
LDB 2002.	56	9	3	6	16,07 %
2. LDB	58	9	4	5	15,52 %
3. LDB	66	6	2	4	9,09 %
4. LDB	79	5	2	3	6,33 %
5. LDB	71	2	2	0	2,82 %
6. LDB	87	9	2	7	10,34 %
7. LDB	82	1	0	1	1,22 %
8. LDB	91	8	3	5	8,79 %
9. LDB	90	9	0	9	10,00 %
10. LDB	95	7	4	3	7,37 %
11. LDB	93	6	2	4	6,45 %
12. LDB	83	9	2	7	10,84 %
13. LDB	97	11	3	8	11,34 %
Ukupno	1048	91	29	62	
%	100,00 %	8,68 %			

Rezultati istraživanja pokazuju da je tijekom trinaest godina LDB-a (2002.-2014.) održano ukupno 1048 izlaganja (plenarna i sekcijiska izlaganja, izlaganja u radionicama i na okruglim stolovima). Od toga je 91 izlaganje bilo tematski povezano s odgojem ili obrazovanjem, što iznosi 8,68 %.

U 91 odabranom izlaganju tema odgoja je manje zastupljena (29) nego tema obrazovanja (62). Izlaganja o temi odgoja su se po godini pojavljivala najviše četiri puta (na 2. i 10. LDB), a najmanje na 7. i 9. LDB, kada nije bilo nijednog izlaganja povezanog s temom odgoja. Tema obrazovanja više je zastupljena, ali ima godina kada nije bilo nijednog izlaganja, kao što su 5. LDB (2006.) ili kada je bilo samo jedno izlaganje, kao što su 7. LDB (2008.). Najviše izlaganja o obrazovanju (9) bilo je na 9. LDB (2010.).

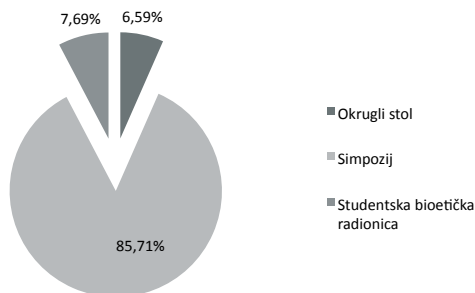

Grafikon 3. Odnos broja tema odgoja i broja tema obrazovanja.

Tablica 7. Pojavnost tema odgoja i obrazovanja po organizacijskim sastavnicama.

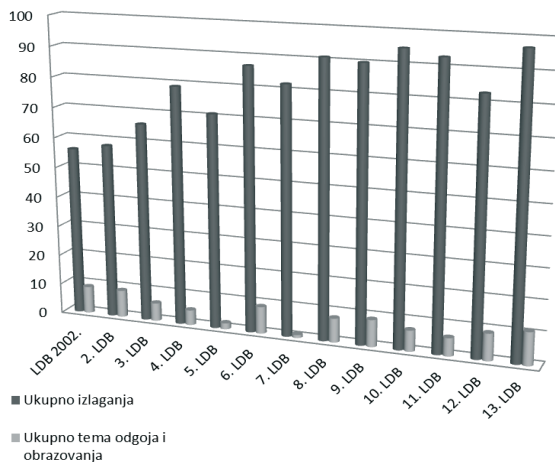
Organizacijski element znanstvene konferencije	Broj izlaganja	Postotak
Simpozij	78	85,71 %
Okrugli stol	6	6,59 %
Studentska bioetička radionica	7	7,69 %
Ukupno	91	100,00 %

Od ukupno 91 odabranog izlaganja, 78 su bila izlagana na međunarodnom simpoziju znanstvene konferencije (plenarna i sekcijaska izlaganja), dok je njih sedam izloženo na studentskim bioetičkim radionicama, a šest na okruglim stolovima.

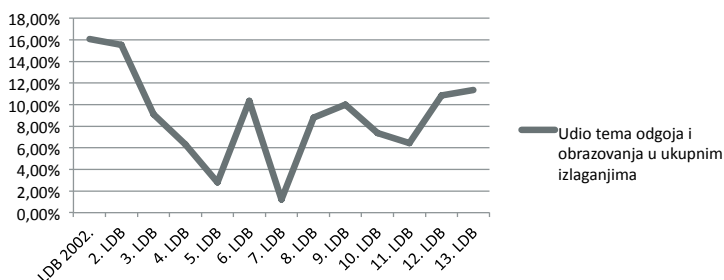
Grafikon 4. Pojavnost tema odgoja i obrazovanja po organizacijskim dijelovima u postotcima.

Budući da međunarodni simpozij zauzima središnje mjesto u *Lošinjskim danima bioetike* i samim time sadrži veći broj izlaganja, moglo se očekivati da će se teme odgoja i obrazovanja u tome dijelu više i pojavljivati. Čak 85,71 % od 91 izlaganja je sa simpozija, dok na studentskim bioetičkim radionicama taj postotak iznosi 7,69 %, a na okruglom stolu 6,59 %.

Grafikon 5. Odnos ukupnog broja izlaganja i broja izlaganja o temama odgoja i obrazovanja.

Sudeći prema grafikonu 5, najviše izlaganja o odgoju i obrazovanju bilo je na 13. LDB (2014.), njih jedanaest (od čega su tri bila o odgoju, a osam o obrazovanju), dok je najmanje bilo na 7. LDB (2008.), kada je bilo samo jedno izlaganje o obrazovanju, a nijedno o odgoju. I na 5. LDB (2006.) bila su samo dva izlaganja o odgoju. Razlog tako malom ili velikom broju nije, čini se, toliko u temama radionica ili okruglih stolova, jer se najveći dio izlaganja povezanih s odgojem i obrazovanjem pojavljuje na simpoziju *Integrativna bioetika i nova epoha*, odnosno u plenarnim i sekcijским izlaganjima. Čak na pet održanih simpozija (LDB 2002., 2., 6., 9. i 12. LDB) bilo je devet izlaganja o temama odgoja i obrazovanja. Može se zaključiti da se tijekom godina povećao ukupan broj izlaganja (od 2002. godine, kada ih je bilo 56, do 2014. godine, s 97 izlaganja), dok se ukupan broj tema odgoja i obrazovanja zadržao na niskoj razini, čak se tijekom godina taj udio i smanjivao u odnosu na početni. Razlozi tome mogu biti različiti, kao što je, primjerice, nezainteresiranost stručnjaka s područja odgoja i obrazovanja za izlaganja o tim temama u bioetici, nepovezivanje bioetike s odgojem i obrazovanjem i slično.

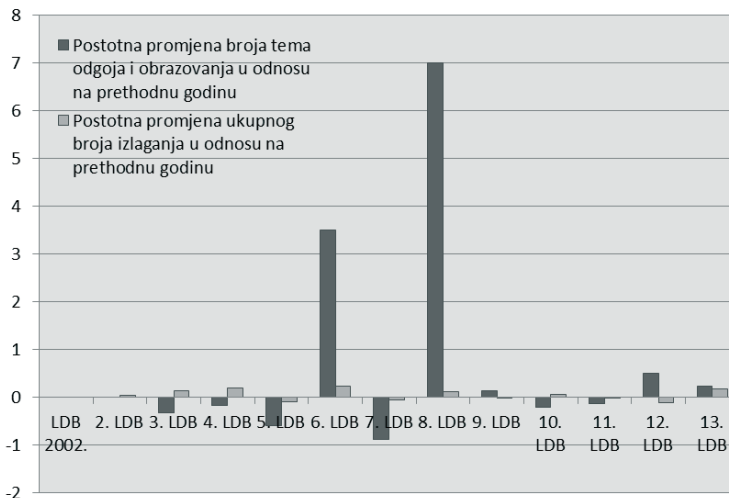

Grafikon 6. Udio tema odgoja i tema obrazovanja u ukupnom broju izlaganja.

Promatrajući rezultate iz grafikona 6 uočava se smanjivanje zainteresiranosti za teme odgoja i obrazovanja uz oscilacije sve do 11. LDB, od kada se počinje nazirati postupan porast.

Tablica 8. Usporedba broja tema odgoja i obrazovanja i ukupnog broja izlaganja u odnosu na prethodnu godinu.

Znanstvena konferencija	Ukupno izlaganja	Ukupno tema odgoja i obrazovanja	Postotna promjena broja tema odgoja i obrazovanja u odnosu na prethodnu godinu	Postotna promjena ukupnog broja izlaganja u odnosu na prethodnu godinu
LDB 2002.	56	9		
2. LDB	58	9	0,00 %	3,57 %
3. LDB	66	6	-33,33 %	13,79 %
4. LDB	79	5	-16,67 %	19,70 %
5. LDB	71	2	-60,00 %	-10,13 %
6. LDB	87	9	350,00 %	22,54 %
7. LDB	82	1	-88,89 %	-5,75 %
8. LDB	91	8	700,00 %	10,98 %
9. LDB	90	9	12,50 %	-1,10 %
10. LDB	95	7	-22,22 %	5,56 %
11. LDB	93	6	-14,29 %	-2,11 %
12. LDB	83	9	50,00 %	-10,75 %
13. LDB	97	11	22,22 %	16,87 %
Ukupno	1048	91		

Grafikon 7. Usporedba broja tema odgoja i obrazovanja i ukupnog broja izlaganja u odnosu na prethodnu godinu.

U tablici 8 i grafikonu 7 može se opaziti nepostojanje trenda, odnosno da broj izlaganja o odgoju i obrazovanju oscilira, što pokazuje da ne postoji konstantan interes za navedene teme tijekom godina, niti da se tko ozbiljnije bavi time, da svake godine izlaže o tim temama, iako se među odabranim izlaganjima nalazi po pet izlaganja autorica Nade Gosić i Aleksandre Frković. Navedene autorice imaju najviše samostalnih izlaganja o temama odgoja i obrazovanja. Autorica Sandra Radenović ima pet, od kojih je jedno samostalno, a četiri u suautorstvu. Ima autora s dva do četiri izlaganja, ali nisu uvijek izlagali samostalno nego s drugim kolegama, a to su: Anja Živanović, Ivan Šegota, Jasminka Pavelić, Marija Šimoković, Mile Marinić, Silvana Karačić, Sandra Radenović, Nada Mladina, Devleta Hadžić, Žarko Mladina, Vera Daneš (Brozek), Igor Čatić, Igor Salopek, Branislava Medić, Bojan Stopić, Iva Sorta-Bilajac, Marina Titlić, Katarina Savić Vujović, Milica Prostran, Vida Jeremić, Karel Turza i Maja Rujnić-Sokele.

4.4. Interpretacija rezultata istraživanja

Iz ovog se istraživanja može zaključiti da su se teme odgoja i obrazovanja počele pojavljivati već na *Danima Frane Petriša* 1998. godine, a poslije i na *Danima Frane Petrića* 2001. godine, pa su od početka LDB bile prisutne i na toj znanstvenoj konferenciji. Uočeno je da je većina takvih izlaganja bila prezentirana na simpoziju *Bioetika i nova epoha*, kasnije nazvanom *Integrativna bioetika i nova epoha*, što je stalna tema, dok se na radionicama i okruglim stolovima koji svake godine obrađuju neku aktualnu bioetičku temu, pojavljuje manji broj izlaganja o odgoju i obrazovanju.³⁸

Analizom dobivenih rezultata u istraživanju te prema postavljenim problemskim pitanjima možemo zaključiti sljedeće:

1. Prvo problemsko pitanje o prisutnosti tema odgoja i obrazovanja na znanstvenoj konferenciji LDB – potvrđuje se.
2. Drugo problemsko pitanje o neprisutnosti tema odgoja i obrazovanja na znanstvenoj konferenciji LDB – odbacuje se.
3. Treće problemsko pitanje o pojavljivanju tema odgoja i obrazovanja, ako su prisutne na znanstvenoj konferenciji LDB, od početka osnivanja konferencije – potvrđuje se.
4. Četvrto problemsko pitanje o prisutnosti tema odgoja i obrazovanja na znanstvenoj konferenciji LDB u svim programima konferencije

³⁸ Ovim istraživanjem pronađena su dva izlaganja odgojitelja o radu s predškolskom djecom u dječjem vrtiću. Izlaganje Silvine Karačić i Theodore Not na 3. LDB, »Medijsko nasilje kod predškolske djece«, govori o istraživanju provedenom u vrtiću, o identifikaciji djece s likovima u crticama, dok se sažetak izlaganja Marice Vrabc na 4. LDB, »Bajka u usvajanju bioetičkih vrijednosti«, odnosi i na odgojitelje i na učitelje.

(međunarodni simpozij, okrugli stol, studentska bioetička radionica) – potvrđuje se.

5. Peto problemsko pitanje o prisutnosti tema odgoja i obrazovanja na znanstvenoj konferenciji LDB i o njihovom većem udjelu u odnosu na ostale teme – odbacuje se.
6. Šesto problemsko pitanje o prisutnosti tema odgoja i obrazovanja na znanstvenoj konferenciji LDB i o njihovom manjem udjelu u odnosu na ostale teme – potvrđuje se.

Na temelju potvrđenih problemskih pitanja vidljivo je da su teme odgoja i obrazovanja prisutne na znanstvenoj konferenciji LDB od njezina početka, dakle, u razdoblju obuhvaćenu ovim istraživanjem (2002.-2014.), te se nalaze u svim programima konferencije (međunarodni simpozij, okrugli stol, studentska bioetička radionica) i čine manji dio izlaganja. Treba istaknuti da se u posljednje tri godine (od 11. LDB) nazire trend rasta, odnosno da će rezultati dobiveni ovim istraživanjem pomoći stručnjacima, znanstvenicima i studentima u njihovim daljnjim istraživanjima.

Zaključak

Bioetika je mlada znanstvena disciplina koja je proizašla iz medicinske etike, no obuhvaća šire područje, uključujući različite znanosti. U Hrvatskoj je velik broj stručnjaka, znanstvenika, ali i studenata koji se bave problematikom bioetike i pokušavaju je približiti javnosti te sve više educirati društvo o problemima kojima se bavi bioetika. Jedan od takvih oblika djelovanja je i znanstvena konferencija *Lošinjski dani bioetike* koja se održava svake godine od 2002. Tijekom konferencije se, uz međunarodni simpozij, održavaju i okrugli stolovi, studentske bioetičke radionice te bogat kulturno-umjetnički program, a svake godine sudjeluje sve više domaćih, ali i stranih stručnjaka, znanstvenika i studenata.

Ovo se istraživanje bavilo zastupljenošću tema odgoja i obrazovanja u programima znanstvene konferencije LDB od 2002. do 2014. godine. Analiza sadržaja knjižica sažetaka provedena je čitanjem svih sažetaka izlaganja (u plenarnom i sekcijском dijelu, u radionicama i na okruglim stolovima) i bilježenjem onih koji, kako se čini, imaju veze s temama odgoja i obrazovanja, te su dobiveni podaci preneseni u tablice nakon kojih slijedi i objašnjenje rezultata.

Rezultati istraživanja pokazuju da u bioetici ima mjesta i za teme odgoja i obrazovanja, iako još uvijek u manjoj mjeri. Teme odgoja i obrazovanja počele su se pojavljivati i tijekom održavanja *Dana Frana Petriša* 1998. i *Dana Frana Petrića* 2001. godine, koji se smatraju početkom, odnosno pretečom *Lošinjskih dana bioetike*. Tijekom trinaest godina održavanja konferencije LDB, od uku-

pno 1048 izlaganja, svega je 91 izlaganje ocijenjeno povezanim s temom odgoja i obrazovanja. Od toga je više izlaganja povezano s obrazovanjem (62), dok je manje onih o odgoju (29). Jesu li ta izlaganja bila prezentirana sukladno sažetku ili u njima uopće nije bilo govora o odgoju i obrazovanju, ili ta izlaganja možda nisu ni održana, ne može se pouzdano zaključiti samo na temelju proučavanja knjižica sažetaka, na čemu se temeljilo ovdje predstavljeno istraživanje.

Ana Švogor Šipek* – Tomislav Krznar**

The Incidence of Issues of Upbringing and Education in Programs of Scientific Conferences Lošinj Days of Bioethics in the Period 2002–2014

Summary

The aim of this research was to determine whether the scientific conference *Lošinj Days of Bioethics* includes the upbringing and education topics, i.e. how often upbringing and education topics appear, when did they appear, which part of scientific conferences these are exposed in, as well as when they were the most or the least present. The research was conducted by quantitative analysis. Samples were books with presentation summaries in programs of scientific conference *Lošinj Days of Bioethics* during the period from 2002 to 2014, 13 of them, and 2 books related to *Days of Frane Petrić* 1998 and 2001, 15 books in total. Those presentations which relate the most to the upbringing and education topics, according to the author's opinion, were selected. The data were organized in tables, followed by explanation, and the list of selected presentations is in the attachment in the end of the research. The results of the research prove that presentations on the upbringing and education topics are included in the *Lošinj Days of Bioethics*, although less present, while other presentations are mostly dominated by topics on problems related to medicine.

Key words: upbringing, education, bioethics, Lošinj Days of Bioethics, research.

(na engl. prev. Tomislav Krznar i Ana Švogor Šipek)

* Ana Švogor Šipek, MA in Early Childhood and Preschool Education, Nursery School »Različak«, Petrinjska 31/2, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-Mail: anasvogi@gmail.com.

** Tomislav Krznar, PhD, Assistan Professor, Sub-Department for Philosophy and Sociology, Faculty of Teacher Education, Universtity of Zagreb, Savska cesta 77, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-Mail: tomislav.krznar@ufzg.hr.